

SAKSBEHANDLER
Ståle Arfeldt Bergås
Elisabeth Nordling

VÅR REF.
09/01690-6

ARK. B - Bygninger
398 (Mosjøen) Vefsn - No

DERES REF.

INNVALGSTELEFON

DERES DATO

VÅR DATO
20.09.2016

TELEFAKS
+47 22 94 04 04
postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

Helgeland Museum
Sjøgata 23 E
8656 MOSJØEN

**VEDTAK OM FREDNING MED HJEMMEL I LOV OM KULTURMINNER § 15 OG § 19 JF. § 22.
DEN GAMLE SHELLSTASJONEN, STRANDGATA 1, MOSJØEN, GBNR.103/596, I VEFSN
KOMMUNE**

Vi viser til tidligere utsendt fredningsforslag for den gamle Shellstasjonen, Strandgata 1, Mosjøen datert 5. mars 2010 som har vært på høring hos berørte parter og instanser. På grunnlag av dette fatter Riksantikvaren følgende vedtak:

VEDTAK:

Med hjemmel i lov om kulturminner 9. juni 1978 nr. 50 § 15 og § 19, jf. § 22, freder Riksantikvaren den gamle Shellstasjonen, Strandgata 1, Mosjøen, gbnr.103/596, i Vefsn kommune.

Formålet med fredningen

Formålet med fredningen etter § 15 er å bevare den gamle Shellstasjonen som et arkitekturhistorisk og kulturhistorisk viktig eksempel på den tidlige samferdselsutvikling etter bilens definitive gjennombrudd som transportmiddel i Norge på 1920-tallet, samtidig som den også viser hvordan funksjonalistisk arkitektur gjorde seg gjeldende i denne epoken av vår bygningshistorie. Det er i denne sammenheng vesentlig å ta vare på det kulturhistorisk verdifulle uttrykk bygningen representerer, og fredningen skal sikre dette. Stasjonens plassering i tilknytning til det godt ivarettatte eldre trehusmiljøet i Sjøgata gir den en utvidet opplevelsesverdi og den er en vesentlig del av fortellingen om utviklingen av Mosjøen.

Slik stasjonen framstår i dag, etter restaurering og reparasjoner, er den noe av det mest autentiske vi kan framvise av denne type anlegg i landet. Både farger, form og rominndeling er opprinnelig.

Fredningen av bygningens eksteriør skal sikre bygningens arkitektur. Både hovedstrukturen i det arkitektoniske uttrykket og detaljeringen, så som fasadeløsning, opprinnelige/eldre vinduer og dører, materialbruk, overflater og tilbakeført refuge skal opprettholdes.

Formålet er videre å bevare rominndeling, bygningsdeler og overflater i de deler av interiøret som er kulturhistorisk interessant. Videre skal fast inventar bevares som en integrert del av interiøret. Herunder kan spesielt nevnes fyrkjelen i bygningens kjeller.

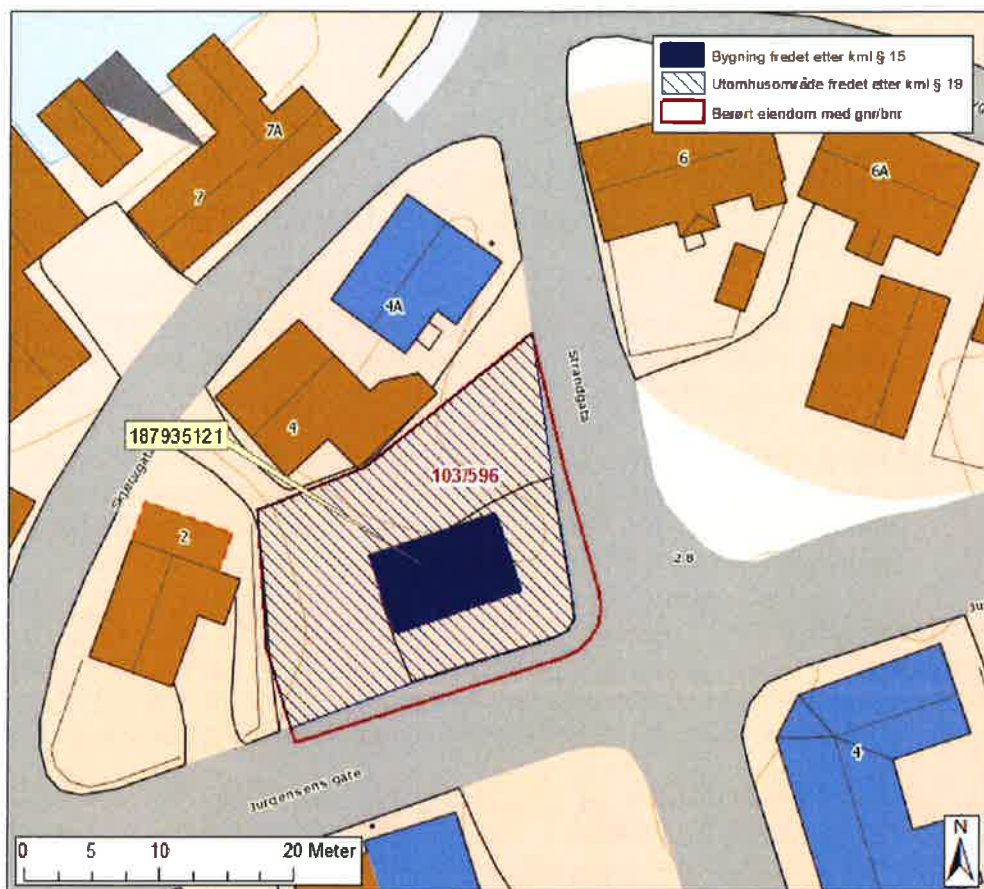
Formålet med fredningen etter kml § 19 å sikre virkningen av kulturminnet som en del av et miljø som er meningsbærende i sammenheng med omgivelsene rundt, og for å beskytte vitenskapelige interesser som knytter seg til det.

Omfanget av fredningen

Fredningen etter kml § 15 omfatter bensinstasjonsbygningens fasade/eksteriør med tilhørende pumper og refuge. Interiør; herunder rominndeling og fast inventar som fyrkjele og arbeidsbenker.

Fredningen omfatter bygningens eksteriør og interiør og inkluderer hovedelementer som planløsning, materialbruk, overflatebehandling og detaljer som vinduer, dører, gerikter og listverk.

Fredningen etter kml § 19 omfatter den delen av eiendommen som har et etablert betongdekke og som er skravert på kartet.

Fredningsbestemmelser

Fredningsbestemmelsene er utformet i samsvar med fredningens formål og gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid.

1. Det er ikke tillatt å rive, skade eller flytte bygningen eller deler av denne.
2. Det er ikke tillatt å bygge om bygningens eksteriør eller interiør. Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jf. punkt 5.
3. Det er ikke tillatt å skifte ut bygningselementer eller materialer, forandre overflater eller utføre annet arbeid ut over vanlig vedlikehold på bygningens eksteriør, interiør eller konstruksjon. Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jf. punkt 5.
4. Alt vedlikehold og all istandsetting skal skje med materialer og metoder som er i tråd med bygningens egenart og på en måte som ikke reduserer de arkitektoniske og kulturhistoriske verdiene.
5. Tilbakeføringer til opprinnelig eller tidligere utseende og/eller konstruksjoner kan tillates i særlige tilfelle under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på et sikkert, dokumentert grunnlag og etter dispensasjon fra forvaltningsmyndigheten.
6. Løst inventar som inngår i fredningen, jf. vedlagte spesifikasjon, må ikke skades eller fjernes fra bygningen.

7. *Fjerning av opprinnelige installasjoner eller andre tiltak som vil kunne endre anleggets karakter i vesentlig grad er ikke tillatt.*
8. *Innenfor det fredete området må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendringer som kan forandre områdets karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Dette gjelder alle former for bebyggelse, anlegg og utvidelse av vei eller parkeringsplass, oppsetting av gjerder, skilt, endring av beplantning eller beleg, planering, utfylling og andre landskapsinngrep.*
9. *Det kan utarbeides en forvaltningsplan for området. Planen skal godkjennes av kulturminnemyndigheten. Forvaltningsplanen skal inneholde retningslinjer for bruk, vedlikehold og eventuell tilbakeføring. Planen må rulleres.*
10. *Refugen innenfor smijernsgjerdet er i dag regulert til fortau og det tillates fortsatt bruk som dette. Enhver endring i forbindelse med dette formålet må godkjennes av kulturminnemyndigheten på forhånd og kulturminnemyndigheten skal også uttale seg til eventuelle andre nye veg-/fortausløsninger som grenser til verneområdet.*

Følger av fredningen

Lovhenvisning

Når det gjelder behandlingen av fredete hus og anlegg og områder, vises det til kulturminneloven §§ 15a, 16, 17, 18, 19 og 21, samt ovennevnte fredningsbestemmelser.

Arbeider som krever tillatelse etter plan- og bygningsloven, må i tillegg forelegges kommunale myndigheter. Det gjøres oppmerksom på at tillatelser etter kulturminneloven må foreligge før arbeider i tråd med plan- og bygningsloven kan settes i verk.

Vedlikehold

Det er eier som har ansvar for det løpende vedlikeholdet av fredete bygninger og anlegg. Det grunnleggende prinsippet for vedlikehold av fredete bygninger er å bevare mest mulig av de opprinnelige eller eldre bygningselementene og detaljer som kledning, vinduer, dører, listverk, gerikter og overflatebehandling. Vedlikehold av fredete bygninger og anlegg skal så langt som mulig skje i samsvar med opprinnelig utførelse, teknikk og materialbruk og for øvrig i samsvar med fredningsbestemmelsene.

For mer informasjon om vedlikehold og forvaltning av fredete bygninger og anlegg, vises til Riksantikvarens informasjonsblader.

Dispensasjon

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse/dispensasjon til å sette i gang alle typer tiltak som går ut over vanlig vedlikehold, jf. kulturminneloven § 15a og § 19 tredje ledd. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes, evt. på visse vilkår. Oppstår det tvil om hva som anses som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen likeledes kontaktes.

Økonomisk tilskudd

Det er anledning til å søke fylkeskommunen om tilskudd til vedlikehold og istandsettingsarbeider.

Fylkeskommunen kan gi opplysninger om frist for innsendelse av og krav til søknad.

Kort karakteristik av kulturminnet

Den 5. april 1933 ble det undertegnet og levert byggeanmeldelse til Mosjøen bygningsråd for bygging av en bensinstasjon i én etasje. Stasjonen ble oppført i løpet av de nærmeste månedene, og ferdigstilling kan dermed tidfestes til før utgangen av 1933.

Det er ikke klarlagt hvem som var arkitekten bak bygningen, men det kan se ut som det var vanlig å tegne bensinstasjoner og oppføre dem i funksistil på denne tida. Dette kanskje som et uttrykk for bilen og dermed bensinstasjonen som symbol på den moderne tid anno 1920-30-tall, slik som den funksjonalistiske arkitektur var det.

Byggherre var Norsk-Engelsk Mineralolie Aktieselskab (NEMAK), og bygningen var følgelig helt fra oppførelsen ment å fungere som bensinstasjon.

Bygningen var i bruk som bensinstasjon fram til 1954, da Shell tok i bruk sin nye stasjon. Fra dette tidspunkt var bygningen enten ute av bruk eller brukt som lager for den nye stasjonen. Fra ca. 1960 og fram til 1980 fungerte den som lastebilsentral, og deretter som lagerbygning fram til den ble «oppdaget» som potensielt kulturminne, og Vefsn kommune satte i gang forberedelser til bevaring i 1994.

Som nevnt er arkitekturen funksjonalistisk. Grunnflaten på selve bygget er 4,5 x 6,0 meter, mens taket er 9,5 x 6,0 meter. Høyden er 3,8 meter i forkant. Bygningen er i én etasje med svakt skrånende pulttak, byggematerialet er betong med korkisolasjon. Ytterveggene er 15 cm tykke og skillevegger 10 cm. Søylar, dragere og tak er ifølge byggeanmeldelsen «av jernbeton». Taket er trukket ut over bensinpumpeområdet og støttet opp av to betongsøylar i forkant.

Innvendig var bygningen opprinnelig delt i to rom: Kontor/vaktrom og oljerom. Skilleveggene her ble på et tidspunkt fjernet, men er nå tilbakeført der de opprinnelig sto. Under oljerommet er to kjellerrom, der det ene er rom for fyrkjele. Her finnes også den originale loddpipe. Toalettets opprinnelige plassering i bygningens ene hjørne mot øst, med adkomst fra utsiden, er beholdt.

På uteområdet var det opprinnelig montert to håndpumper, men disse ble fjernet for en del år siden. I dag er det satt opp to eldre restaurerte pumper av samme type som de originale. På samme måte er de fire søylene og smijernsrefugen plassert mellom fortauet og gata ikke opprinnelige, men rekonstruksjoner som er basert på bilder og tegninger av de originale. På disse er det montert lyskupler. På originaltegningen vises to nedgravde tanker for bensin som er plassert mellom bygningens front og bensinpumpene. Bensintankene ligger der fortsatt.

For nærmere beskrivelse av kulturminnet vises det til vedlagt dokumentasjon.

Vurdering av kulturminnet og begrunnelse for fredningsvedtaket.

Med bilens definitive gjennombrudd på 1920-tallet og påfølgende utbygging av veinettet, oppsto også behovet for bensinstasjoner. På 1930-tallet ble stasjonenes utseende mer eller mindre standardisert – alt bestemt av de store oljeselskapene.

Den 5. april 1933 ble det undertegnet og levert byggeanmeldelse til Mosjøen bygningsråd for bygging av en bensinstasjon i én etasje. Eier og byggeanmelder var Norsk-Engelsk Mineralolieaktieselskab; det senere Norske Shell A/S. Halvdan Vik var eier og driver av stasjonen. Denne stasjonen er i dag den eldste stående originale bensinstasjonsbygning man kjenner til i Nordland. Bygningen er derfor av enestående kulturhistorisk verdi, som dokumentasjon fra ei tid da Norge gjennomgikk en rivende samferdselsteknologisk utvikling.

I tillegg er bygningen et tidstypisk eksempel på den arkitektur som var dominerende på mange områder i samfunnet. Spesielt offentlige bygninger og bygninger man assosierte med datidas moderne teknologi, ble ofte tegnet og oppført i den funksjonalistiske stil og ånd. Dette ble allerede i 1896 formulert som «form follows function» av den amerikanske arkitekten Louis Sullivan. På 1930-tallet slo denne stilen for fullt igjennom i Norge, og Shellstasjonen bygd i 1933 er et typisk eksempel på denne arkitekturen.

Stasjonens plassering i tilknytning til det godt ivarettede eldre trehusmiljø i Sjøgata, gir den en utvidet opplevelsesverdi. Den er en vesentlig del av fortellingen om Mosjøens utvikling fra et typisk nordnorsk innlands bonde- og fiskertettsted til et mer bymessig og gryende teknologisk orientert sentrum for regionen. Bensinstasjonen er et tidsvitne om det definitive spranget fra de gamle kommunikasjonsmidler som hesteskyss og sjøveis reiser, til bruk av datidas mest avanserte, framtidsrettede og raskest voksende (i bruksomfang) kommunikasjons-/transportmiddel i Norge.

Slik stasjonen framstår i dag, etter restaurering og reparasjoner, er den noe av det mest autentiske vi kan framvise av denne type bygning i landet. Både farger, form og rominndeling er opprinnelige. Fra den originale fyrromsinstallasjonen i kjelleren og stasjonsbygningens utseende, til de restaurerte håndpumpene innenfor den rekonstruerte refugen og betongsøylene med lyskupper, oppleves det hele både som svært tidstypisk og autentisk.

Bensinstasjonen er et uvurderlig tidsvitne i forbindelse med kommunikasjonshistorie – ikke bare i Nordland, men også nasjonalt. Helgeland Museum avdeling Mosjøen har flere alternative planer for bruk, slik at stasjonen vil framstå som et levende kulturminne og ikke bare som en utstilling. Dette vil være med å øke forståelsen blant folk for nytten og hensikten med å ivareta og verne bygninger. Dermed får fredning av stasjonen en dobbel pedagogisk virkning; både historiefaglig og kulturminnefaglig.

Forholdet til naturmangfoldloven

Prinsippene i lov om naturmangfold av 19. juni 2009 nr. 100 (naturmangfoldloven) §§ 8-12 skal legges til grunn ved offentlig myndighetsutøvelse som berører naturmangfoldet.

Riksantikvaren har gjort søk i basene *Artskart* og *Naturbase* jf. Miljødirektoratets retningslinjer, for å fremskaffe nødvendig kunnskap for beslutningsgrunnlaget.

Innenfor areal som er markert som fredet på kart er det ingen registrerte sårbare eller trua arter i *Artskart/Naturbase*. Her er heller ikke registrert andre spesielt verneverdige naturtyper eller

naturområder. Riksantikvaren finner derfor at fredningen ikke vil påvirke naturmangfoldet i negativ retning.

Lokalisering og eiendomsforhold. Reguleringsmessig status

Shellstasjonen ligger i Strandgata 1, gnr. 103 bnr. 596 i Mosjøen – Vefsn kommune og eies av Vefsn Museum. Den er regulert som verneverdig etter plan- og bygningsloven § 25-6: som del av spesialområde med formål bevaring i reguleringsplan for Sjøgataområdet i Mosjøen.

Bakgrunn for fredningen

I 1994 henvendte Vefsn kommune seg til Norske Shell A/S i forbindelse med omreguleringsplaner for Sjøgataområdet. Kommunen etterlyste da eiers planer for eiendommen hvor Shellstasjonen er lokalisert. Samtidig opplyste kommunen at bygningen var under vurdering for bevaring, og at fylkeskonservatoren i Nordland hadde vurdert den som klart verneverdig.

Bakgrunnen for henvendelsen var at kommunen under utarbeidelsen av tidligere verneplan for Sjøgataområdet hadde utelatt Shellstasjonen. Dette ble oppfattet som nødvendig å rette opp ved omregulering, da man nå vurderte denne bygningen som særdeles viktig i fortellingen om utviklingen av Mosjøen som by generelt, og for dette området av byen spesielt.

I 1995 ble eiendommen overdratt vederlagsfritt fra Norske Shell A/S til Vefsn Museum (i dag avdeling av Helgeland Museum). Museet startet etter dette arbeidet med å restaurere bensinstasjonen.

Etter at restaureringsarbeidet var satt i gang, blant annet med økonomisk bidrag fra Norske Shell A/S, henvendte Vefsn Museum seg til Nordland fylkeskommune i 1998 med søknad om økonomisk støtte til videre arbeid. Denne søknaden ble avslått av Nordland fylkeskommune. Imidlertid fikk museet i 1999 støtte både fra Norsk kulturråd og ytterligere støtte fra Norske Shell A/S.

Da Vefsn kommune høsten 1999 gjennomførte revidering av reguleringsbestemmelsene for området Sjøgata generelt; herunder også bensinstasjonstomta, fikk bygningen vernestatus etter plan- og bygningsloven.

Den 1. april 2005 ble foreløpig melding om oppstart av fredningssak sendt ut fra Nordland fylkeskommune til Vefsn kommune, og siden den gang og fram til i dag har Nordland fylkeskommune og Riksantikvaren bidratt med tilskudd til istandsetting og tilbakeføring av bygning og anlegg. Bygning og anlegg er nå ferdig istandsatt.

Redegjørelse for saksgang og innkomne bemerkninger

Melding om oppstart av fredning ble, i samsvar med lov om kulturminner § 22 nr. 1, meddelt eieren og kommunen, Riksantikvaren, Norske Shell A/S og Fortidsminneforeningen avd. Nordland i brev av 18. oktober 2005, med henvisning til brev av 1. april 2005 vedrørende «Foreløpig melding om oppstart av fredningssak – bensinstasjon i Strandgata 1 gnr. 103 bnr. 596 i Mosjøen – Vefsn kommune». Samtidig ble dette kunngjort i avisene Helgeland Arbeiderblad og Rana Blad.

Vefsn kommune behandlet spørsmålet om fredning av bensinstasjonen i møte 8. november 2005. I følge møteprotokoll, ble formannskapetets vedtak som følger:

Vefsn kommune ser positivt på det arbeidet som skal startes opp med fredning av den gamle bensinstasjonen i Strandgata 1.

Fredningsvedtaket må ikke være til hinder for opprustning og bruk av bygningen tilpasset behov i dag.

I brev av 18. oktober 2005 ble oppstart av fredningssak meddelt eier, med kopi til Vefsn kommune, Riksantikvaren, Norske Shell AS og Fortidsminneforeningen avd. Nordland. 3. mars 2009 ble befaring foretatt, og denne ble dokumentert i en avsluttende rapport av 11. mai 2009. Rapporten ble oversendt de berørte parter den 24. juni 2009.

I desember 2009 kunngjorde Nordland fylkeskommune i Norsk lysingsblad, Helgeland Arbeiderblad og Avis Nordland at fredningsforslaget var lagt ut til offentlig ettersyn i Vefsn kommune og Nordland fylkeskommune, jf. kml § 22 nr. 2. Det ble gitt en frist til 9. februar 2010 til å komme med uttalelser. Ingen uttalelser ble mottatt.

I henhold til kulturminneloven § 22 nr. 3 skal forslag om fredning legges fram for kommunestyret før vedtak om fredning fattes. Fredningsforslaget ble derfor 5. mars 2010 oversendt Vefsn kommune for politisk behandling. Saken ble behandlet i Vefsn kommunestyre 12. mai 2010. Vefsn kommunestyre sluttet seg da til at Shellstasjonen med tilhørende betongdekte tomt skal fredes. Kommunestyret hadde følgende forslag til endringer:

1. *Det må klargjøres i fredningsdokumentet og fredningsbestemmelsene at fredningen skal omfatte den delen av eiendommen, gnr. 103/596 som har et etablert betongdekke. Som er den «opprinnelige situasjonen» for eiendommen.*
2. *Det bør gis en bestemmelse om at asfalt som ligger/legges inntil det fredete betongdekket skal være sammenfallende med betongdekkets høyde.*
3. *Det må gis en vernebestemmelse om at det kan anlegges fortau innenfor smijernsgjerde/søyler og at fortauet kan drives og vedlikeholdes på vanlig måte.*
4. *Det må gis en bestemmelse om at antikvarisk myndighet skal uttale seg til veg/fortausløsninger som grenser til verneområdet.*

De innkomne merknadene fra Vefsn kommune er tatt til følge i fredningsforslaget.

Nordland fylkeskommune behandlet fredningsforslaget i fylkestinget 16. april 2012.

Fylkesrådets innstilling til vedtak.

1. *Fylkestinget vurderer det framlagte forslaget til fredning iht. kulturminnelovens §§ 15 og 19 av den gamle Shellstasjonen i Mosjøen som en viktig bevaringssak. Bensinstasjonen er et kulturminne av svært høy kulturhistorisk verdi, og med nasjonal betydning, siden det kun finnes to andre fredete bensinstasjoner i Norge. Det er viktig å bevare anlegget som en forteller om både nasjonal samferdselshistorie og arkitekturhistorie. Bensinstasjonens plassering i tilknytning til det godt ivarettatte, eldre trehusmiljøet i Sjøgata, gir den en utvidet opplevelsesverdi.*
2. *Med henvisning til vedlagte fredningsforslag, tilrår fylkestinget Riksantikvaren å frede den gamle Shellstasjonen i Strandgata 1, gnr. 103, bnr. 596, Mosjøen, Vefsn kommune, jf. kulturminneloven §§ 15 og 19.*

Forslag til fredning ble oversendt til Riksantikvaren for endelig vedtak den 20. april 2012.

Ved gjennomgang av innsendt forslag om fredning fant Riksantikvaren at eier ikke hadde uttalt seg skriftlig om fredningsforslaget. Nordland fylkeskommune ba derfor i brev av 10.5.2016 eier om en kort skriftlig redegjørelse av deres holdning til fredningsforslaget.

I brev av 22.6.2016 svarer eier følgende:

Bygningen eies av Vefsn Museumslag og drives og administreres av Helgeland Museum etter egen avtale. Helgeland Museum og Vefsn Museumslag har arbeidet med bevaring/rehabilitering av dette bygget over en periode på flere år og stiller seg positive til fredningsvedtak.

Riksantikvarens bemerkninger til høringsuttalelsene

Riksantikvaren slutter seg fullt ut til Nordland fylkeskommunes vurdering av saken og de innkomne merknadene.

Riksantikvarens myndighet

Det følger av kulturminneloven § 15 jf. § 22 at departementet kan frede byggverk og anlegg eller deler av dem av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Det følger videre av § 19 at departementet kan frede et område rundt et fredet kulturminne så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet eller for å beskytte vitenskapelige interesser som knytter seg til det. Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Klima- og miljødepartementet til Riksantikvaren jf. forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven 9. februar 1979 § 12 nr.1.

Opplysning om klageadgang og tinglysing

Riksantikvarens vedtak om fredning kan påklages til Klima- og miljødepartementet, jf. forvaltningsloven § 28. Eventuell klage stiles til Klima- og miljødepartementet, men sendes Riksantikvaren innen tre uker fra fredningsvedtaket er mottatt, jf. forvaltningsloven § 29.

Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med kulturminneloven § 22 nr. 5

Vennlig hilsen

Marit Huuse
fungerende riksantikvar

Påtegning 3/10-16: Dokumentet er elektronisk godkjent.

Vedlegg: Dokumentasjonsvedlegg

Kopi til: Klima- og miljødepartementet - Kulturminneavdelingen, P.B. 8013 Dep, 0030 OSLO/ Nordland fylkeskommune, Fylkeshuset, 8048 Bodø/ Vefsn kommune, Postboks 560, 8651 MOSJØEN/ Fortidsminneforeningen - Nordland avdeling, Postboks 502, 8001 BODØ

